

VÝSKYT ŠKODLIVÝCH ČINITEĽOV V ROKU 2019 A PROGNÓZA NA ROK 2020



Andrej Kunca a kol. LOS

1. Náhodné ťažby

V roku 2018 bolo náhodnou ťažbou vyťažených 5,72 mil. m³ drevniny (o 0,78 mil. m³ viac ako v roku 2017). Podiel náhodnej ťažby na celkovej ťažbe bol 56,1%. Najvýznamnejšou príčinou týchto náhodných ťažieb boli biotické činitele (4,2 mil. m³), abiotické činitele poškodili 1,5 mil. m³ a antropogénne 30 tis. m³. Ihličnaté dreviny boli poškodené v rozsahu 5,22 mil. m³ (91,3%), listnaté dreviny 0,50 mil. m³ (8,7%). Regionálne boli najviac poškodené okresy Brezno (547 tis. m³), Čadca (527 tis. m³), Tvrdošín (482 tis. m³) a Liptovský Mikuláš (419 tis. m³).

V roku 2019 a 2020 predpokladáme, že dôjde k miernemu nárastu náhodných ťažieb a to najmä kvôli tomu, že v lesoch obhospodarovaných štátnymi spoločnosťami boli

rozhodnutím MPRV SR z 28.9.2018 vo vybraných porastoch so smrekom a borovicou zastavené úmyselné ťažby. Pre nešťátne lesy bolo takéto rozhodnutie vydané len v niektorých okresoch, napr. Malacky. Očakávame objem náhodnej ťažby v každom z týchto dvoch rokov nad 5,5 mil. m³, čo bude pravdepodobne nad 50% z celkovej ťažby.

2. Abiotické škodlivé činitele

V roku 2019 k najvýznamnejším abiotickým činiteľom, popri poškodení vetrom, patrili sneh. Ten vo väčšej miere spôsobuje škody v cca 15-ročných intervaloch. V januári 2019 len na OZ Námestovo bolo poškodených cez 70 tis. m³. Za celé Slovensko predpokladáme objem okolo 200–300 tis. m³. Spolu za abiotické činitele to bude na úrovni 1,2 mil. m³ v roku 2019 aj 2020.

3. Biotické škodlivé činitele

Podkôrný a drevokazný hmyz

Situácia s podkôrným hmyzom sa v roku 2019 opäť zhoršila. Ide najmä o zvýšenie škôd spôsobených lykožrútom smrekovým, ale aj inými druhmi na smreku. Ďalej sú to podkôrníkovité na borovici a jedli, ktorých početnosť taktiež stúpa.

Lykožrút smrekový

V priebehu roka 2019 sme riešili premnoženie lykožrúta smrekového aj v Turčianskej kotline. VLM, š.p. vykonali veľký objem asanačnej ťažby s uprataním porastov od zvyškov po spracovaní kalamitnej hmoty a je tu šanca zastabilizovať porasty už v blízkej budúcnosti. Podobné opatrenia a intenzitu prác očakávame aj od ďalších subjektov v tejto oblasti. Zaoberali sme sa aj návrhom preventívnych opatrení na OZ Námestovo, kde je veľké riziko nárastu škôd spôsobených lykožrútom smrekovým a lykožrútom lesklým po snehovej kalamite z 2019, ktorá je na mnohých lokalitách rozptýlená.

Lykožrút lesklý

Vzhľadom na snehovú kalamitu na Orave v mladších porastoch zo začiatku roka 2019 predpokladáme nárast poškodenia lesov týmto škodcom na úroveň cca 20 tis. m³. Tam, kde bolo poškodenie mladších porastov snehom, je potrebné okrem všetkých metód ochrany lesa brať ohľad aj na prerezávky v blízkosti okolitých. Vykonávať tieto výchovné zásahy s ponechaním hmoty v poraste zásadne až v septembri, najneskôr však v decembri. Je tu predpoklad, že v priebehu januára až marca táto hmota stratí na atraktivite a už nebude nalietavaná. V me-

siacoch január až august výchovu v smrečinách s ponechaním hmoty, najmä v oblasti s výskytom lykožrúta lesklého v lapačoch, alebo na zlomoch a vývratoch, nevykonávať!

Podkôrníkovité na borovici

Klimatické extrémne sa v oblasti Záhoria prejavujú azda najvýraznejšie z celého územia lesov na Slovensku. I napriek tomu udržiavať dobrú hygienu porastov je nevyhnutné pre spomalenie rozpadu porastov z dôvodov klimatických extrémov. Aj tu však obhospodarovatelia lesov znižujú mieru svojho zavinenia na zabezpečovaní hygieny porastov tým, že poukazujú okrem objektívnej klimatickej zmeny aj na okolité subjekty, ktoré to riešia (resp. neriešia) podobným spôsobom, naviac, vinu prenášajú aj na drevospracujúci priemysel v Malackách. Každý má trochu pravdy, no začať od seba by mal každý zo zúčastnených obhospodarovateľov.

Lykožrúty na jedli

Na jedliach s príznakmi poškodenia nachádzame už dlhodobo druhy z rodu *Pissodes*, *Cryphalus piceae*, podpňovky, *Melampsorella caryophyllacearum*, *Dreyfusia piceae*, atď. Keďže žiaden z týchto škodcov nie je absolútne dominantný, predpokladáme, že je tu ešte nejaký ďalší faktor, napr. sucha, ktorý celkovo jedle oslabí a tieto biotické škodlivé činitele sú tak už sekundárne.

Listožravý a cicavý hmyz

Koncom roka 2018 sa uskutočnil monitoring výskytu mníšky veľkohlavej Turčekovou metódou. Lesníci skontrolovali viac ako 30 tis. ha. Na základe toho sa prognózovalo premnoženie tohto najvýznamnejšie



Ihlice na vetvičkách uschýňajú po napadnutí druhom bylomor borovicový *Thecodiplosis brachyntera*.



Nekrotické „sadzovité“ ochorenie kôry javora spôsobované hubou *Cryptostroma corticale* sa prejavuje čiernymi povlakmi na kmeni javorov.



Vývraty jaseňov po vyhnutí hlavných koreňov podpňovkou (ŠLP Kysihýbeľ)

listožravého škodcu na výmere 2418 ha. LOS pripravila usmerenie, aby lesníci v prevádzke ľahšie zvládli administratívny postup pre získanie súhlasov na aplikáciu pesticídov a pre ich leteckú aplikáciu. S ÚKSÚPom bol dohodnutý postup, ako a z ktorých lokalít budú prichádzať žiadosti a približne v akom rozsahu. Celý systém narušili aktivisti, ktorí v súlade s právnymi predpismi vyzvali Slovenskú inšpekciu ŽP, aby preverila všetko okolo ochrany lesov pred premnožením a poškodením lesov mniškou veľkohlavou. Celý postup sa naťahoval až do polovice júna, keď sa SIŽP pýtala otázky aj nás na LOS a kým sa z nich poučili, húsenice sa zakuklili a ošetrovanie stratilo význam. Podobný systém je aktivistami uplatňovaný aj pri opatreniach ochrany lesa pred škodami spôsobovanými podkôrnym hmyzom. Keďže nikto právne predpisy neporušil, všetko je „v poriadku“.

Koncom augusta a v septembri 2019 sa v niektorých lokalitách Slovenska objavili príznaky poškodenia ihlič kosodreviny. Išlo o zhnednutie ihlič najmladšieho ročníka a pripomínalo to poškodenie mrazom. Laboratórnym vyšetrením vzoriek nebola zistená prítomnosť húb. V makroblaste ihlič bola zistená larva muchy *Thecodiplosis brachyntera*. Výskyt tohto škodcu bol zistený v Demänovskej doline. Podľa reak-

cií lesníkov rovnaké príznaky sa objavili na kosodrevine aj na južnej strane Chopku, ako aj na Orave (Pilsko, Babia hora). Niektorí z užívateľov facebookovej stránky LOS a škodcovia drevín reagovali, že takéto príznaky sa objavili aj v iných častiach Európy, napríklad v talianskych Alpách.

Fytopatogénne organizmy

V roku 2019 pribudli 2 lokality s výskytom nekrotického ochorenia kôry javorov. Ochorenie spôsobuje huba *Cryptostroma corticale*. Prvou lokalitou výskytu bolo okolie Trstína v roku 2017. V roku 2018 pribudlo okolie parku Breziny v Trenčíne. V roku 2019 sa ochorenie javorov v trenčianskom parku Breziny rozšírilo aj na jeho centrálnu časť. Taktiež v tomto roku bolo zistené v porastoch okolo Šenkvic. Je veľmi pravdepodobné, že ochorenie sa vyskytuje vo viacerých lokalitách Slovenska.

Pokračuje chradnutie jaseňov po infekcii hubou *Hymenoscyphus fraxineus* (ana. *Chalara fraxinea*). V tomto roku sa výrazne objavili sekundárne infekcie týchto jaseňov podpňovkou *Armillaria*. Na viacerých lokalitách boli stromy vyvrátené s vyhnutými hlavnými nosnými koreňmi. Na týchto koreňoch bola zrejma biela hniloba dreva,

miestami sme zistili aj plodnice a rizomorfy.

Ostatné biotické škodlivé činitele

Škody na porastoch spôsobené zverou sú rozsiahle. Problém je komplikovaný a zasahuje nielen do lesníctva, ale aj do poľnohospodárstva, ochrany prírody a spoločenského života. Na jeho riešenie sa musia zúčastniť zástupcovia týchto skupín.

4. Antropogénne škodlivé činitele

Z antropogénnych činiteľov sme v roku 2019 neriešili ani poškodenie lesa imisiami, ani krádežou a ani požiarom. Tieto škody sa vykazujú v charakteristických regiónoch, t.j. napr. v baníckych a hutníckych centrách, v sociálne slabších lokalitách a v lokalitách s intenzívnou starostlivosťou o kalamitné územia so zanedbaním pracovných postupov (požiare).

5. Záver

Najvýznamnejším škodlivým činiteľom v roku 2019 bol lykožrút smrekový, ktorý sa už 16 rokov po sebe idúcich rokoch vyskytuje nad dlhodobým priemerom a je veľmi pravdepodobné, že objem ním poškodennej drevnej hmoty v roku 2019 bude na rovnakej rekordnej úrovni ako v roku 2018. Na tento

stav vplyvajú mnohé činitele napr. klimatické zmeny, rozširovanie chránených území s obmedzením realizácie opatrení ochrany lesa, ale aj nedostatočne realizované opatrenia ochrany lesa. Nedostatočná hygiena porastov môže ovplyvniť výskyt škodlivých činiteľov aj v iných lesných spoločnostiach napr. v bučinách a borinách. Je nevyhnutné pristúpiť k aktívnej ochrane lesných ekosystémov tak, aby sa neznehodnocoval jeden zo základných obnoviteľných prírodných zdrojov Slovenska, resp. aby sa znehodnocovanie spomalilo a získal sa tak čas na ich obnovu.

Podakovanie

Tento článok vznikol vďaka podpore z Agentúry na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-16-0031 Výskum alternatívnych metód ochrany ihličnatých sadeníc pred hmyzími škodcami a č. APVV-15-0531 Webová GIS aplikácia pre monitoring výskytu škodlivých činiteľov v lesoch Slovenska, APVV-15-0348 Nové metódy v integrovanej ochrane lesa zahŕňajúce využitie entomopatogénnych húb. Ďalej bol článok podporený projektom „Výskum a vývoj na podporu konkurencieschopnosti slovenského lesníctva – SLOVLES“, projekt financovaný z rozpočtovej kapitoly MPRV SR (prvok 08V0301).